కవిచక్రవర్తి

ప్రాచీన గాథాలహరి

పి. గణపతిశాస్త్రి

౧

ఆనాటి అర్ధరాత్రివేళ ఉజ్జయినీ నగరం అంతా శిశిరఋతు హిమవర్షంలో లేత లేత వెన్నెల వెలుగుల్లో తెల్లని దుప్పటి కప్పుకొన్నటుగా తళతళ మెరిసింది. రాజప్రసాదంలో హర్ష విక్రమాదిత్య చక్రవర్తి హంస తూలికా తల్పంపై నిద్రిస్తున్నాడు. అలాగ కొంతకాలం గడిచేసరికి జివ్వుమనే చలిగాలి గవాక్షాల తెరలు తొలగించుకొని రివ్వుమని లోపల ప్రవేశించింది. ఆ చలిగాలికి చక్రవర్తికి మెలుకువ వచ్చింది. ఆ శయనాగారంలో హాసంతికలు జాజ్వల్యమానంగా వెలిగిపోతున్నాయి. కాని ఆ శయనాగారంలో వెలుగుతున్న దీపాల కాంతులు కొంచెం మందగించాయి. నూనెపోసి ప్రజ్వలింపజేసే పరిచారకులు పార్శ్వ భవనాలలో గాఢంగా నిద్రపోతున్నారేమో అనుకొన్నాడు చక్రవర్తి. లేకపోతే ఆ దీకపిలలాగ ఎందుకు సన్నగిల్లిపోతున్నాయి? ఆ సమీపంలో ఎక్కడా ఆ పరిచారకుల అలికిడే వినిపించలేదు.

"ఎవరక్కడ?"

అని పిలిచాడు హర్ష చక్రవర్తి. వెంటనే ఒక వ్యక్తి శయ్యాగారంలో ప్రవేశించి దీపకల ప్రమిదలలో నూనెపోసి తిరిగీ ప్రజ్వలింప జేశాడు. మళ్లీ అవి జాజ్వల్యమానంగా వెలిగాయి. చక్రవర్తికి లోపలికివచ్చిన వ్యక్తి సామాన్య పరిచారకుడులా కనిపించలేదు.

"ఎవరా వచ్చినది?" అని ప్రశ్నించాడు.

"మహాప్రభూ! నేను! మాతృగుప్తుణ్ణి!"

అన్నాడా నూతన వ్యక్తి.

"మాతృగుప్త కవీశ్వరులా?" అని చక్రవర్తి లోలోపల కొంచెం ఆశ్చర్యపోయాడు. ఆకాశంలో తారకలు దట్టంగా కమ్ముకొన్న మంచుతెరలు తొలగించుకొని లేత లేత వెన్నెలలో సన్న సన్నని చిరునవ్వులు చిలకరించాయి.

చక్రవర్తి ఒక నిట్టూర్పువిడిచి—

"ఇప్పటికి ఎంత రాత్రి గడిచింది?" అని ప్రశ్నించాడు.

"రాత్రి చాలావరకు గడిచిపోయింది. ఇక మిగిలింది సరిగా ఝాముసన్నరమాత్రమే" అని సమాధానం ఇచ్చాడు మాతృగుప్తకవి.

చక్రవర్తి ఆ దీపకాంతిలో కవి ధరించిన దుస్తులు జాగ్రత్తగా పరకాయించి చూచాడు. అతడు ధరించినవన్ని మలిన జీర్ణ వసనాలే!

"ఎముకలు కొరికే చలిలో ఎలాంటిచింకి పాతలు కట్టుకున్నాడో!" అనుకున్నాడు హర్ష విక్రమాదిత్యుడు. కాని అభావమేమీ ముఖంమీద కనబడనీయలేదు. చక్రవర్తి ఏదో ప్రశ్నించే ధోరణిలో ఉన్నాడని గ్రహించి మాతృగుప్తుడు అతని శయ్యకు దగ్గరగా నిలుచున్నాడు. చక్రవర్తి ప్రశ్నించాడు.

"ఇంత రాత్రివేళ మీకింత స్పష్టంగా కాలమానం ఎలాగ తెలిసింది?"

మాతృగుప్తుని కొతుకంలో చక్రవర్తి కవితాభిమానం స్ఫురణకు వచ్చింది. ఒక క్షణం సేపుండి అతడడిగిన ప్రశ్నకు సమాధానంగా ఒక శ్లోకం చదివాడు.

చలి ఎముకలు కొరికివేస్తున్నదనీ అదే పనిగా హాసంతిక లూదడం వల్ల పెదవులు బిరడుకట్టుకుపోయాయనీ ఆకలిమూలాన గొంతెండిపోయినదనీ, ఆయా కారణాల వల్ల నిద్రాదేవత అవమానితయైన ప్రియురాలివలె దూరదూరంగా తొలిగిపోయినదనీ సత్పాత్రదత్తమైన వసువువలె రాత్రి ఎంత సేపటికీ గడవడం లేదనీ ఆ శ్లోక తాత్పర్యం.

ఆ విధంగా నిద్రపట్టకపోవడం వల్లనే అంత విస్పష్టంగా కాలమానం తెలుసుకోవడం జరిగినదని మాతృగుప్తుడా శ్లోకంద్వారా చక్రవర్తికి ధ్వనింపజేశాడు.

హర్ష విక్రమాదిత్య చక్రవర్తి ఎంతో శ్రద్ధగా ఆ శ్లోకం విని ఒక్క చిరునవ్వు నవ్వి మళ్లీ హాలగా కళ్లు మూసుకొని నిద్రపోయాడు.

మాతృగుప్తుడు చిరిగిపోయిన ఉత్తరీయంతో ఒళ్లంతా కప్పుకుని చలిలో గజగజ వణికిపోతూ ఆ శయ్యాగృహం ద్వారం దాటి ఇవతలికి వచ్చివేశాడు. అక్కడే వటి కటికినేల మీద చదికిలపడి ఒక్క పెద్ద నిట్టూర్పు విడిచి పెట్టాడు.

తనికి తన దుర్దశ తలుచుకుంటూంటే కళ్ళంట కవోష్ణబాష్పాలవిరళధారగా ప్రవహించాయి.

మాతృగుప్తకవి ఉజ్జయినికి వచ్చినతరవాత అప్పుడే ఒక సంవత్సరం గడిచిపోయింది. హర్ష విక్రమాదిత్యుడు ఆ కాలంలో భారత వర్షాని కంతటికీ చక్రవర్తి. అంతటి మహా చక్రవర్తి ఆస్థానంలో ప్రవేశం లభించినా మాతృగుప్తకవికి దారిద్ర్యపీడ తొలగలేదు. అది నానాటికీ ప్రకుతిమించిపోయింది. అతనికి అప్పుడే నలభైఏళ్లు నిండాయి. ఇంతకు పూర్వం అతను ఎన్నెన్నో రాజాస్థానాలు సందర్శించాడు. ఎన్నెన్నో రాజసభలలో తన కవితాచాతుర్యం ప్రదర్శించాడు. ఇక దేశసంచారం విరమించుకొని మిగిలిన జీవితం అంతా ఒకే ఒక ఆస్థానంలో గడిపి వెయ్యాలని నిశ్చయించుకొన్నాడు. వెంటనేసకుటుంబంగా ఉజ్జయినీ నగరం చేర్చుకొన్నాడు.

అదృష్టవశాత్తు త్వరలోనే అతనికి చక్రవర్తి ఆస్థానంలో ప్రవేశం లభించింది. మొదటలో చక్రవర్తికి మాతృగుప్తకవియెడల కొంతవరకు గౌరవాదరా లేర్పడ్డాయి. తరవాత కొంతకాలానికి ఆ గౌరవాదరాలన్నీ నశించిపోయి కేవలం తటస్థ దృష్టిమాత్రమే మిగిలింది. ఇటీవల కొంచెం అనాదరణకూడా ప్రారంభమైనది.

మాతృగుప్తుని అనంతరం విక్రమాదిత్యుని ఆస్థానం సందర్శించిన విద్వాంసులకు, కవీశ్వరులకు చక్రవర్తి ఎన్నెన్నో సత్కారాలు చేశాడు. మొదటగాని, అటుపిమ్మటగాని మాతృగుప్తుని కటువంటి సత్కారం ఎన్నడు జరగలేదు. మొదట ఏదో కొంచెం గౌరవభావం ఉండేది. ఇప్పుడది కూడా పూర్తిగా నశించిపోయింది. ఈ దురదృష్ట పరిణతికి కారణమేమో మాతృగుప్తుని కవగాహన కాలేదు. పోనీ చక్రవర్తి కఠిన హృదయుడేమో అను

కుంటే అదీ నిజం కాదు. ఆస్థాన విద్వాంసులు, కవీశ్వరులు, చక్రవర్తి ఆదర కటాక్షానికి పాత్రులై ఎన్నో విధాల వైభవైశ్వర్యాలతో తులతూగుతున్నారు. మాతృగుప్త కవి అంటే సాటి విద్వాంసులు, కవీశ్వరులు ఎంతో ఆప్యాయంగా ఆదరించేవారు. కాని ఒక్క చక్రవర్తికే అతని యెడల కర్కశమైన కాఠిన్యభావం ఏర్పడింది.

చక్రవర్తి అంతటితో ఆగలేదు. సామాన్య పరిచారకులు నిర్వహింపవలసిన పనులు కూడా మాతృగుప్తునికే అప్పజెప్పేవాడు. చిట్ట చివరికి చక్రవర్తి శయ్యాగారంలో దీపికలు, హసంతికలు జ్వలింపజేసే నీచ దాస్యం కూడా మాతృగుప్తకవి మీదపడింది. అయినా అతడేమీ చలించక తన కప్పజెప్పినది ఎలాంటి చిన్నపని అయినా ఎంతో జాగ్రత్తగా నిర్వహిస్తూండేవాడు. అది చక్రవర్తి దాసదాసీజనం చెయ్యవలసినపని అయినా మాతృగుప్తుడు తనకది ఒక తలవొంపుగా భావించలేదు. మిగిలిన విద్వాంసులు, కవులు చక్రవర్తి మాతృగుప్తుని యెడల వహించే కాఠిన్యానికెంతో కుంగిపోయేవారు. కాని ఎవ్వరికీ దీనికి హేతువేమో అంతు చిక్కలేదు.

ఇక మాతృగుప్తుని కుటుంబ పరిస్థితులు కూడా నానాటికి అధ్వాన్నమయిపోయాయి. ఆరు మాసాలకు పూర్వం అతని ఏకైక పుత్రుడు రోగంతో తీసుకుని తీసుకుని చిక్కి శల్యమైపోయి హఠాత్తుగా చనిపోయాడు. ఆ విచారంతో అతని గృహిణి సర్వమంగళకు కూడా ఏవో దీర్ఘ రోగ చిహ్నాలు ప్రారంభమైనాయి. ఆమె పరిస్థితి కూడా నానాటికీ తీసికట్టుగానే ఉంది. అయినా మాతృగుప్తుడు చక్రవర్తి సేవలో ఏమరలేదు.

అతడా చలిలో ఏవేవో ఆలోచనా పరంపరలలో మునిగి తేలుతూంటే తిరిగీ రివ్వున చలిగాలి వీచింది. కవి చిరుగుల ఉత్తరీయం మళ్ళీ గట్టిగా కప్పుకున్నాడు. ఆ ప్రయత్నంలో అది మరింత చిరిగింది. అతడొక్క నిట్టూర్పు విడిచి ఆ తెల్లవెన్నెలలో తారకావకుంఠనంతో సాగిపోయే విభావరి కేసి తిలకించాడు. ఆ విభావరి అతని భావనానేత్రాలకొక రమణీ గాభిసారికగా భాసించింది. ఆ భావనతో అతని హృదయంలో కవితావాహిని పొంగి పరవళ్లు దొక్కింది.

౨

అలాగ మరి కొంత కాలం గడిచిపోయింది. హర్ష విక్రమాదిత్య చక్రవర్తి తనరహస్యభవనంలో మహామాత్యునితో కలిసి రాజ్య వ్యవహారాల మంతనాలలో మునిగిపోయాడు. అది కాశ్మీరరాజ్య వ్యవహారం. ఆ కాలంలో అది హర్ష విక్రమాదిత్య చక్రవర్తికి లోబడిన సామంతరాజ్యం. అయినా చాలావరకది సర్వస్వతంత్ర రాజ్యమే. అందువల్లనే ఆ కాలంలో కాశ్మీరరాజన్యులు చక్రవర్తి బిరుదం వహించేవారు. ఆరోజుల్లో హిరణ్యుడనే రాజా రాజ్యం పరిపాలిస్తూండేవాడు. అతని సోదరుడు తోరమాణునికీ అతనికీ మక్కాదురు! అంగువల హిరణ్యుడు తోరమాణునికి ఆజన్మ కారాగార శిక్ష విధించాడు. చిరకాలంగా అతడా కారాగారంలోనే కృశించి కృశించి చివరికొకనాడా దుఃఖంతోనే కాలధర్మం చేశాడు. అతని రాణి, ఏకైక పుత్రుడు ప్రవరసేనుడు ఆ దుఃఖాఘాతం భరించలేక తీర్థయాత్రకై వారణాశికి వెళ్ళిపోయారు. అటుపిమ్మట కొన్ని సంవత్సరాలకు హిరణ్యుడు కూడా క్రమక్రమంగా రోగగ్రస్తుడై స్వర్గస్థుడయినాడు. ఆ పరిస్థితులలో కాశ్మీర మహామాత్యుడే రాజ్యాధికారం చేపట్టి రాజ్య పరిపాలన సాగించవలసిన అవాంతరం ఏర్పడింది. అలాగ కొన్ని నెలలు గడిచినా కాశ్మీర రాజ్యాం ఉత్తరాధికారి ప్రవరసేనుడింకా శ్రీనగరం చేరుకోలేదు. అంతలో అతని జ్ఞాతులు యశోవర్మ, విక్రమవర్మ ఆ రాజ్యాధికారం ఆపద్ధర్మదృష్ట్యా తమఒక్కరికే సంక్రమించవలెననీ, ఆవిధంగా ధర్మనిర్ణయం చెయ్యవలసిందనీ ప్రార్థిస్తూ హర్ష విక్రమాదిత్య చక్రవర్తికి వేరువేరుగా విజ్ఞప్తులు పంపించుకొన్నారు. ఆ ధర్మనిర్ణయమే చక్రవర్తికొక విషమ పరీక్షగా పరిణమించింది. కొంతగాఢంగా ఆ మథన పడిన తరవాత చక్రవర్తి మహామాత్యునితో ఇలాగన్నాడు:

"న్యాయంగా కాశ్మీర రాజ్యానికి ఉత్తరాధికారి ప్రవరసేనుడు. ఆయనకి రాజ్యాధికారం విషయంలో ఇంతటి ఉపేక్ష ఏల?"

"అధికార విషయంలో ఆయన కంతటి ఉపేక్షాభావమేమీ లేదు కాని జనకులు తోరమాణులా విధంగా దుర్మరణం చెందడంతో సంసారంమీద విరక్తిచెంది తీర్థయాత్రకు వెళ్ళిపోయారు." అన్నాడు మహామాత్యుడు

"ఇంతవరకు శ్రీనగరానికి తిరిగి రాకపోవడానికి కారణం?"

"అదే నా కవగాహన కావడంలేదు. ఎప్పటికి తిరిగివచ్చేదీ కూడా నిశ్చయంగా తెలియదు"

చక్రవర్తి తిరిగీ కొంత గాఢంగా ఆలోచించి—

"మరి యశోవర్మ విక్రమవర్మల అర్హతానర్హత లెట్టివి?" అన్నాడు.

"ప్రవరసేనుల తరవాత కాశ్మీర రాజ్యానికి ఉత్తరాధికారులు వారే?"

"ఇద్దరూ ఎలాగ కాగలరు?"

ఇద్దరు సమాన దాయాదులే.

"మరి వారి ప్రత్యేక సామర్థ్యాలెట్టివి?"

"నా దృష్టికి యశోవర్మే సర్వవిధాలా సమర్థులని అనిపించింది."

చక్రవర్తికీ నిర్ణయం రుచించలేదు. కొంతవరకు విక్రమవర్మే సమర్థుడేమో అని సూచించాడు. మహామాత్యుడు దానికేమీ సమాధానం చెప్పక కొంతసేపూరుకుని నెమ్మదిగా—

"చిత్తం! అలాగే నిర్ణయించవచ్చును" అన్నాడు. అంతేగాని ఆ నిర్ణయానికి అవుననిగాని, కాదనిగాని నిష్కర్షగా సమాధానం చెప్పలేదు

దానిమీద చక్రవర్తి నాలుగైదు నిమిషాల వరకు ఏమీ అనలేదు మహామాత్యుడు చక్రవర్తి ముఖభంగిమ పరీక్షిస్తూ—

"త్వరగా ఏదో ఒక నిర్ణయం చెయ్యకపోతే కాశ్మీరంలో కల్లోలం సంభవించవచ్చును!" అన్నాడు.

చక్రవర్తి దానికేమీ సమాధానం చెప్పలేదు. అలాగే ఆ విషయాన్ని గురించి ఆలోచిస్తూ పరిసరోద్యానం వెపు దృష్టి

కవి చక్రవర్తి

ప్రసరింపజేశాడు. ఆ ఉద్యానవనంలో అక్కడక్కడ వసంతర్తు సౌందర్య సూచనలు స్ఫురించాయి. ఎక్కడో మూలమూలల దాగిన ఒక కోకిల వచ్చీరానట్టుగా పంచమస్వరం ఆలాపించింది. అది వినగానే చక్రవర్తిముఖం ఒక్కసారిగావికసించిందిది. ఆ ముఖంలో డోలాందోళన భావం అంతా ఒక్కసారిగా అదృశ్యమైపోయింది. అటు పిమ్మట నెమ్మదిగా అడుగులువేస్తూ అంతఃపురంవైపు వెళ్ళిపోయాడు.

3

మాతృగుప్తునిగృహిణి సర్వమంగళ రుగ్మత ఆరోజుకారోజుకు బాగా చెయ్యిదాటిపోయింది. మాతృగుప్తుడామె కనేకవిధాల చికిత్స చేయించగా చేయించగా కొంతవరకు ప్రాణభయం తప్పినదని అనిపించింది. అలాంటి విషమఘట్టాలలోకూడా అతడు తన సేవావిధులన్నీ నిర్వర్తిస్తూ నేఉన్నాడు. అయినా చక్రవర్తికతని విషయంలో ఏర్పడిన అనాదరణలో మార్పేమీ గోచరించలేదు.

ఒకనాడతడుదయమే నిద్రలేచి కవితావ్యాసంగంలో ఉండగా చక్రవర్తి కంచుకి అతనికెదురుగా ప్రత్యక్షమైనాడు. వెంటనే నిలుచున్నపాటుగా చక్రవర్తి సన్నిధికి రావలసిందని సవినయంగా విన్నవించాడు. మాతృగుప్తుడు తొందర తొందరగా తాతలకాలంనాటి కాశ్మీరశాలువ పైన కప్పుగుని కంచుకితో కలిసి చక్రవర్తి సన్నిధికి వెళ్ళిపోయాడు.

చక్రవర్తి తన రహస్య భవనంలో సింహాసనంమీద కూర్చుని దీర్ఘంగా ఏదో ఆలోచిస్తున్నాడు. కొంతసేపటివరకు హర్షవిక్రమాదిత్యుడు కవి రాకకూడా గమనించలేదు. కవి అలాగే నిలబడిఉన్నాడు. చక్రవర్తి ఉపేక్షాదృష్టితో అతని ముఖభంగిమ గమనించి నెమ్మదిగా ఇలాగడిగాడు.

"మీరెప్పుడైనా కాశ్మీరం సందర్శించారా?"

"చిన్నతనంలో మానాయనగారితో కలిసి ఒకసారి కాశ్మీరాస్థానం సందర్శించాను."

"అయితే కాశ్మీరం మీకు సుపరిచితమే నన్నమాట!"

"చక్రవర్తీ! అది సాక్షాత్తు భూతల స్వర్గమే!" అన్నాడు కవి.

"నేనొక అత్యంతముఖ్యమైన దౌత్య వ్యవహారంలో మిమ్మల్ని వినియోగిస్తున్నాను."

ఈ దౌత్య వ్యవహార మేమైఉంటుందా అని కవి లోలోపల మథనపడ్డాడు.

"ఒక లేఖ మీ చేతి కందిస్తున్నాను. అది అత్యంత భద్రంగా తీసుకుపోయి కాశ్మీర మహామాత్యుల కందించాలి."

కవి అలాగే అత్యంత శ్రద్ధాభక్తులతో అతని మాటలు వింటున్నాడు.

"ఆ లేఖావ్యవహారం అత్యంత రహస్యం!" అన్నాడు చక్రవర్తి.

కవి నిర్ఘాంతపోయాడు.

"లేఖా రహస్య భంగానికి శిరశ్ఛేదమే శిక్ష!" అని ముగించాడు చక్రవర్తి.

మాతృగుప్తుడింకా ఆ ఆఘాతంలో నించి కోలుకోలేదు. కొంత సేపటివరకు అలాగే మాట్లాడకూరుకుని తలవంచుకొని అతి వినయంగా—

"చిత్తం! అలాగే! అయితే తమకింకా నామీద విశ్వాసం కలగలేదే అని కించపడుతున్నాను." అన్నాడు.

"విశ్వాసం కుదరకపోతే మిమ్మల్ని దౌత్యంలో వినియోగించే ఉండనుగదా! లేఖాప్రాముఖ్యం తెలుపుడు చెయ్యడానికే నేనింతగా నొక్కినొక్కి వక్కాణిస్తున్నాను. తక్షణం మీరు కాశ్మీరం వెళ్ళిపోవాలి!" అన్నాడు చక్రవర్తి.

"తమ ఆజ్ఞప్రకారం నేనీసాయంకాలమే కాశ్మీరానికి బయలుదేరి పోతున్నాను" అన్నాడు మాతృగుప్తుడు. వెనువెంటనే చక్రవర్తిదగ్గర సెలవుతీసుకుని స్వగృహానికి మరలిపోయాడు.

మార్గంలో అతనిహృదయంలో ఎన్నెన్నో ఆలోచనావల్లిక లల్లుకుపోయాయి. "చక్రవర్తికీ దౌత్యం నిర్వహించడానికిక తగిన అధికారు లెవరు లభించనేలేదా? ఇంతటి సామాన్య దౌత్యకృత్యానికి నేను తప్ప మరెవరు దొరకనేలేదా?" అని ఎన్నెన్నో విధాల మథనపడ్డాడు మాతృగుప్తుడు అతని గృహిణి సర్వమంగళ ఆరోగ్యం ఇంకా కోలుకోనేలేదు. ఆమె అతని దృష్టికి చిక్కిశల్యమైపోయిన చంద్రరేఖలా స్ఫురించింది. కవి నెమ్మదిగా ఆమెకు తనకాశ్మీరప్రయాణ విషయం తెలియజేశాడు. ఎంతోకాలంనించి కాశ్మీరం చూడాలని ఉన్నదనీ తానుకూడా వెంటవస్తాననీ ఆమె పట్టుపట్టింది.

"ఇంతటి నీరసస్థితిలో నీ వెలాగ రాగలవు సర్వమంగళా!" అన్నాడు మాతృగుప్తుడు.

"ఎప్పుడు మీరింతే! నన్నెప్పుడు వెంట తీసుకునివెళ్ళనే వెళ్లరు!" అన్నది సర్వమంగళ. తరవాత బుడిబుడి దీర్ఘాలు ప్రారంభించింది.

అంతటి అనారోగ్యస్థితిలో ఆమెను విడిచిపెట్టి కాశ్మీరం వెళ్ళడం అతని కిష్టం లేదు. అయినా వెళ్లక తప్పదు!

"మళ్ళీ ఒక మాసంలోపుగానే తిరిగి వచ్చేస్తాను. అప్పుడు తిరిగీ మనమిద్దరము కాశ్మీరం వెడదాము" అని అతడామె నోదార్చాడు.

"మీరు మళ్ళీ వచ్చేసరికి నేను బ్రతికి ఉంటేగా!" అని ఆమె అతనికేసి జాలిగా చూసింది. వెంటనే ఆమె కళ్లల్లో కన్నీరు మున్నీరుగా ప్రవహించింది. ఆమాట అతనికి శుభసూచనగా స్ఫురించలేదు. అయినా ఎంతో ఆప్యాయంగా ఆమె నోదార్చి, ఆమె చికిత్సకు, గృహ నిర్వహణకు తగిన సౌకర్యాలేర్పాటుచేసి మాతృగుప్తుడు కాశ్మీరానికి ప్రయాణమైనాడు.

అతడు కనిపించినంతవరకు ఆమె అలాగే నిశ్చలంగా అతనికేసి చూసింది. ఆ కనుచూపులోనే ఆమె ప్రాణాలన్నీ నిలబడ్డాయి. ఆ దృష్టి కవి హృదయం చీల్చివేసింది. మాతృగుప్తుడు జీవచ్ఛవంలా అడుగులు వేసుకుంటూ అక్కడినించి కదిలి వెళ్లిపోయాడు. కాశ్మీరానికి అతి త్వరితంగా వెళ్ళిపోవడానికి వీలుగా అతనికి గజాశ్వాందోళికాది వాహనాలెన్నో ఏర్పాటు చేశారు. చక్రవర్తి తలుచుకున్నప్పుడిలాంటి వాటికేమి కొదవ! కాని అతని ప్రయాణ సన్నాహం తిలకించిన ఉజ్జయినీనగర పౌరులందరు "చక్రవర్తి ఎంతటి కఠినాత్ముడు! సామాన్య రాజ్యాధికారులు నిర్వహింపవలిసిన దౌత్య వ్యవహారమేదో కవీశ్వరుని నెత్తిమీద పడవేయడం ఏమి న్యాయం! ఏమైనా మాతృగుప్తుడు చాలా దురదృష్టవంతుడు!" అని తలకొక విధంగా చక్రవర్తిని నిందించారు. మాతృగుప్తుడా అవమానభారంతోను, గృహిణీ చింతతోను కుంగిపోతూ క్రమక్రమంగా కొంత కాలానికి కాశ్మీరదేశం చేరుకొన్నాడు.

10,000 వాటర్ ప్రూఫ్, 17 జ్యూయల్సు వాచీలు ఉచితంగా పంచిపెట్టబడును. ఉచిత లిటరేచర్ కు, కాలం ఫర్ కు వ్రాయండి.

SWISSCO (INDIA),
P. B. 10030, Bombay-1.

అధైర్య పడవద్దు

శాస్త్రీయమైన, నిజమైన SEX—ADVICE పొందవచ్చును. మీకు ఉండుకొన్న లక్షణములు వ్రాయుచూ, యింకా వివరాలకు కవరు పంపేది.

డాక్టరు రత్నంసన్స్,(Estd 1904)
మలకపేట బిల్డింగ్సు-హైద్రాబాద్-2.
(దక్కన్)

౪

కాశ్మీర సౌందర్యం తిలకించేసరికి మాతృగుప్తుని ప్రయాణఖేదం చాలావరకు సన్నగిల్లిపోయింది. నిర్మల స్వచ్ఛ జలాలతో కలకలలాడే సరోవరాలు, దూర దూరంగా స్ఫురించే ధవళ హిమవన్నగశిఖరాలు సందర్శించేసరికి అతని హృదయం నిశ్చలమానస సరోవరంలా కలకదేరింది. దానిలో సర్వమంగళ సువర్ణ విగ్రహచ్ఛాయచాయాయగా ప్రతిఫలించినట్లయింది.

శ్రీనగరం చేరుకోవాలంటే అతడింకా చాలాదూరం ప్రయాణం చెయ్యాలి. అలాగలాగ కొంతదూరం సాగిపోగా తలవని తలంపుగా అతనికొక అదృష్టం కలిసి వచ్చింది. కాశ్మీర మహామాత్యుడు అనతిదూరంలో ఒక సమీపనగరంలో నే ఉన్నాడనీ రాజ్యవ్యవహార పర్యవేక్షణ నిమిత్తం అక్కడికి వచ్చాడనీ తెలిసింది. మాతృగుప్తుడు శ్రీనగర ప్రయాణం మానివేసి తిన్నగా ఆ సమీపనగరానికే ప్రయాణమై రెండురోజులలోనే ఆ నగరం చేరుకొన్నాడు.

మహామాత్యుని విడిది చేరుకోగానే హర్ష విక్రమాదిత్యచక్రవర్తి దూత దర్శనానికై వేచిఉన్నాడనీ తక్షణమే దర్శనం ఇప్పించవలసిందనీ ప్రతిహారుల ద్వారా సందేశం పంపించాడు.

మహామాత్యుడా సందేశం వినీ వినగానే ద్వారందగ్గరకు వచ్చి సగౌరవంగా మాతృగుప్తుని తన రహస్యభవనంలోనికి తోడుకుపోయాడు.

కవికి అక్కడ మహామాత్యుడేకాక కొంతమంది సైన్యాధిపతులు, దండనాయకులు మొదలైన ఉన్నతాధికారులుకూడా కనిపించారు. వారందరి సమక్షంలోను కవి చక్రవర్తి తనకిచ్చిన సువర్ణ పేటిక సగౌరవంగా మహామాత్యునికి సమర్పించాడు. అది చక్రవర్తి ముద్రాంకితమైన స్వర్ణ పేటిక. చక్రవర్తితన లేఖ అతిజాగ్రత్తగా దానిలోనే భద్రపరిచాడు.

మొదట మహామాత్యుడా లేఖ చదువుకొన్నాడు. చదువుతూనే నిలువునా నిర్ఘాంతపోయాడు! అలాగ కొంతసేపుండి తరవాత అది ఇద్దరుముగ్గురు దండనాయకులకు కూడా చూపించాడు. వారు మొట్టమొదట తమ కన్నులే నమ్మలేకపోయారు! మాతృగుప్తుడక్కడ చక్రవర్తిదూతకుచితమైన ఒకసింహాసనంలో కూలబడిపోయి ఒక వేడినిట్టూర్పు విడిచిపెట్టాడు.

మహామాత్యుడు సవినయంగా అతనిని సమీపించి సగౌరవంగా ఇలాగడిగాడు:

"తమరేనా మాతృగుప్తులు!"

(55-వ పేజీ చూడండి)

మీరు మనోహరముగా ఉండుటకు ఈ క్రమమైన జాగ్రత మీకు అవసరము

చర్మమును మృదువుగా చేయు క్రీమ్
మీ ముఖమును నిర్మలముగ, మనోహరముగ ఉంచును

మీ చర్మ రక్షణను గురించి అశ్రద్ధ చేయకండి! అద్భుతమైన పాండ్స్ కోల్డ్ క్రీమ్ క్రమముగా వాడితే మీ చర్మము లేతగా మరియు అందముగ ఉంచుటలో అది సహకరించును.

ప్రతి రాత్రి మీ ముఖమునకు పాండ్స్ కోల్డ్ క్రీమ్ రుద్ది రాసుకోండి అది చర్మము లోపలికి చొచ్చుకుని దుమ్మును తీసివేసి, మీ చర్మమును పూర్తిగా శుభ్రపరచును. ఉదయము మీ ముఖము వసవికసిత పుష్పమువలె మృదువుగా మనోహరముగా ఉండుట చూస్తారు!

మీ సౌందర్యమునకు రక్షణ నిచ్చును

మీరు ముఖము కడుగుకున్న ప్రతి సారి అమూల్యమైన చర్మ రక్షణ నిచ్చే నూనెను పోగొట్టుకొంటున్నారు. పాండ్స్ కోల్డ్ క్రీమ్ వాడి సహజముగ చర్మ రక్షణనిచ్చే వీనిని వత్వరముగ తిరిగి యివ్వండి. ఇది రోమ, రంధ్రములు పొడిగా, మోటుగా కాకుండా రక్షణ నిచ్చి మీ చర్మము మృదువుగా, నిర్మలముగా ఉంచును!

పాండ్స్ కోల్డ్ క్రీమ్

ట్లుగా కేప్ క్లియర్ లో ప్రవేశించింది.

తరవాత ఓడ ఇంజనీయరులు ఆ ఓడ అడుగుభాగం అంతా అతి జాగ్రత్తగా పరీక్షించారు. ఓడఅడుగునపడిన కన్నం చూచిన తరవాత మరి తమకళ్ళే నమ్మలేకపోయారు! అడుగున ఇంచుమించుగా రెండు గజాలమేరవరకు త్రిభుజాకారంలో ఒక పెద్ద కన్నం కనిపించింది. ఓడ అడుగున దట్టంగా తాపటం చేసిన ఇనపరేకులగుండా పడిన ఆ రంధ్రం చూడగానే ఇంజనీరులంతా గుండెలు బాదుకున్నారు! అవి ఇంచుమించుగా రెండంగుళాల మందం ఉన్న ఇనపరేకులు. ఆ విధంగా ఓడ అడుగున కన్నంచేసిన జలజంతువేదో మళ్ళీ అతి జాగ్రత్తగా తన కోరలు వెనక్కి లాగివేసి ఉండాలి.

ఈ సంగతి బయలుపడినతరవాత దీనినిగురించిన అలజడి ఇంకా బాగా పెచ్చుపెరిగిపోయింది. ఆతరవాత ఓడల కేవైనా అఘాయిత్యాలు జరిగితే— సామాన్యంగా కారణాలు తెలియనివారి కన్నింటికీ—ఆ పెద్ద జంతువే కారణమై ఉండవచ్చునని అందరూ ఎంతో విడ్డూరంగా చెప్పుకునేవారు. ఓడల కంపెనీల యజమానులు కూడా తమ ఓడలకు వచ్చే కష్టాలన్నీ దానిమూలంగానే వస్తున్నాయని అనడం ఒక పరిపాటిగా తయారయింది. క్రమక్రమంగా సముద్రప్రయాణమే ఒక పెద్ద క్లిష్టసమస్యగా తయారయింది. దానితో జనం ఆ భయంకర ప్రమాదమేదో వెంటనే తొలగించాలనీ, సముద్ర ప్రయాణం సుఖంగా సాగిపోయే పరిస్థితులు కల్పించాలనీ పెద్ద గంద్రగోళం లేవదీశారు.

—ఇంకా ఉంది

కవి చక్రవర్తి

(9-వ పేజీ తరువాయి)

"ఔను!"

"తమరు కవీశ్వరులేకదా!"

మాతృగుప్తుడౌననలేదు గాని ఔనన్నట్టుగా శిరఃకంపంచేసి చిరునవ్వు నవ్వాడు. అతనికి వారావిధంగా పరీక్షించడానికి గల కారణమేమో బోధపడలేదు. ప్రశ్నార్థకంగా వారివైపు చూశాడు.

మహామాత్యుడు సవినయంగా అతనిని సమీపించి "ఈక్షణంనుంచీ తమరే కాశ్మీరాధీశ్వరులు!" అన్నాడు.

మాతృగుప్తుడిది విశ్వసించలేదు!

"హర్ష విక్రమాదిత్య చక్రవర్తి తమ స్వహస్త ముద్రాంకితమైన శ్రీముఖంలో తమరిని కాశ్మీర రాజ్యాధీశ్వరులుగా ప్రతిష్ఠించారు!" అన్నాడు కాశ్మీరమంత్రి. వెంటనే కాశ్మీర చక్రవర్తిసన్నిధిని నిలుచున్నట్టుగా మాతృగుప్తుని సన్నిధిని చేతులు జోడించి నిలుచున్నాడు. మిగిలిన దండనాయకులు కూడా లేచి నిలబడి చేతులు జోడించారు. మాతృగుప్తుడా వెనకటి ఆశ్చర్యాఘాతంలో నుంచి ఇంకాబాగా తేరుకోనేలేదు.! అంతలోనే ఇంకొక ఆశ్చర్యాఘాతం! మహామాత్యుడు తిరిగి ఇలాగన్నాడు "ఈక్షణంనుంచి కాశ్మీరం సర్వ స్వతంత్ర రాజ్యంగానే వ్యవహరించవలెననీ ఉజ్జయినీసామ్రాజ్య సామంతరాజ్యంగా వ్యవహరింపరాదనీవారి శ్రీముఖంలో ఆజ్ఞాపిస్తున్నారు."

మాతృగుప్తుని కింకా అనుమానం తీరలేదు! నెమ్మదిగా చక్రవర్తి లేఖకోసం చేయిచాచాడు. మంత్రి సవినయంగా అది మాతృగుప్తుని కందించాడు.

మాతృగుప్తుడా లేఖలో ప్రతి అక్షరము ఎంతో జాగ్రత్తగా పరిశీలించాడు. మహామాత్యుడు చెప్పినదంతా అక్షరాలా యథార్థమే! దానిలో ఎక్కడా ఇక సందేహానికాస్కారమే లేదు!

అటుపిమ్మట మంత్రి మరునాడే శుభముహూర్తం ఏర్పాటుచేయించి శ్రీనగరంలో పట్టాభిషేక మహోత్సవం జరిపించబోతున్నామనీ ఆనాడే శ్రీనగరానికి తరలిపోతున్నామనీ దానికి ఆజ్ఞాముద్ర ఇప్పించవలసిందనీ తిరిగీ సగౌరవంగా విజ్ఞప్తి చేశాడు.

మాతృగుప్తుని కిక దాని కంగీకారముద్ర వేయక తప్పలేదు. చక్రవర్తి ఆ పట్టాభిషేకం జరపవలసిన దివసంకూడా ఆ లేఖలో ఉట్టంకించి ఉండటంవల్ల అది పూర్ణ్వాని కెవరికీ ధైర్యం కలగలేదు.

మరునాడు కాశ్మీర రాజధాని శ్రీనగరంలో మాతృగుప్తునికి యథావిధిగా సామ్రాజ్య పట్టాభిషేకం జరిగిపోయింది. శ్రీనగరమే కాక కాశ్మీరమండలం అంతా ఆనాడు ఉత్సవ కోలాహలంలో తలమునకలయిపోయింది.

మాతృగుప్తునికా పట్టాభిషేకసమయములో రెండే రెండు ప్రధాన విషయాలు స్ఫురించాయి. వాటిలో మొదటిది హర్ష విక్రమాదిత్య చక్రవర్తి తనయెడల కనబరిచిన అపారమైన ఔదార్యం. అది తలచుకున్నప్పుడు ఆనందభాష్పాలతో కలిసిన అభిషేక జలాలు అవిరళధారలుగా అతని శరీరంమీద ప్రవహించాయి.

రెండవది అతని గృహిణి విషయం. వివాహమైన క్షణంనించీ ఆ సహధర్మచారిణి అనేకమైన కష్టసుఖాలలో అతనికి తోడునీడగా చేదోడు వాదోడుగా నిలబడింది. ఆమె తనతోపాటుగా కాశ్మీరం వస్తానని ఎన్నెన్నోవిధాల కాళ్ళావేళ్ళా బతిమాలింది. అనారోగ్యం వల్ల ఆమెను తనవెంట తీసుకురాలేదు. ఆమె అనారోగ్యం ఎలాగున్నదో తెలియదు. ఏకైక పుత్రుని మరణ దుఃఖంలో ఆమె కుమిలి కుమిలి కృశించిపోతున్నది. ఆమె అతని సరసనకూర్చుని చక్రవర్తినీ గౌరవం పొంది ఆనందించవలసిన సమయమది. ఆమె లేకుండానే హఠాత్తుగా అతడీ చక్రవర్తి గౌరవం పొందడం జరిగింది. అది తలచుకోగానే అతని ఆనందబాష్పాలు దుఃఖాశ్రుధారలై ప్రవహించాయి. అయినా అతడా శోకం అంతా లోలోపలనే స్తంభింపజేసుకొన్నాడు.

అటుపిమ్మట విక్రమాదిత్యచక్రవర్తికి కృతజ్ఞతా సూచకంగా అమూల్యమైన కానుక లేవేవో పంపించాలని అనుకొన్నాడు. ఆ కానుకలు సమాన గౌరవప్రపత్తితోనే పంపించాలిగాని సామంతప్రభువుగా అవి పంపరాదు! అది చక్రవర్తి ఆజ్ఞ! ఆ విధంగా సమాన సార్వభౌమ గౌరవంతో చక్రవర్తికి కానుకలు పంపించడానికి అతని హృదయం అంగీకరించలేదు. ఆ విషయం తలుచుకోవడమే అతని కెంతో లజ్జాకరంగా పరిణమించింది. వెంటనే ఒక భూర్జపత్రంపై ఒకే ఒక శ్లోకం రచించి అది చక్రవర్తి కాశ్మీర మహామాత్యునికి పంపించిన స్వర్ణపేటికలోనే ఉంచి తత్క్షణమే అది వేగరుల ద్వారా విక్రమాదిత్య చక్రవర్తికి పంపించే ఏర్పాటు చేయించాడు.

"చక్రవర్తీ! నీలోనిఆత్మోత్కర్షసూచనామాత్రంగానైనా స్ఫురించనీయలేదు! నీ

కవిచక్రవర్తి

మహౌదార్యం ఛాయా మాత్రంగానైనా భావించనీయలేదు! మహాప్రభూ! నీ వితరణ నిశ్శబ్ద జలధరవర్షం! నీ అనుగ్రహం ఫలరూపంలోనే ప్రత్యక్షమైనది!"అని ఆ శ్లోక తాత్పర్యం.

అటుపిమ్మట వెంటనే సర్వమంగళకీ శుభవార్త తెలియజెయ్యడానికై జవనాశ్వాలపై పలుగురు వేగయిరులను ఉజ్జనీనగరానికి పరిగెత్తించాడు.

సర్వమంగళ కేమాత్రం ఆరోగ్యంగా ఉన్నా వెంటనే ఆమెను కాశ్మీరానికి తోడ్కొనిరావలిసిందని ఆజ్ఞాపించాడు. ఒక వేళ శరీరారోగ్యస్థితి దీర్ఘప్రయాణానికి అనుకూలం కాకపోతే ఆమె చికిత్సకై ఉజ్జయినీ నగరంలో రాజవైద్యుల నేర్పరచవలిసిందని ఆజ్ఞాపించాడు. అటుపిమ్మట పదిహేను రోజుల వరకు నిద్రాహారాలు లేకుండా ఆ వేగరులరాకకోసం ఎదురు తెన్నులు చూచాడు. ఆ పదిహేను రోజులు అతని కొక మహాయుగాలుగా గడిచాయి. చివరికి వేగరులు వచ్చారు.

మాతృగుప్తుడు కాశ్మీరానికి బయలుదేరి వెళ్ళిన మరునాటినించీ సర్వమంగళరోగం మళ్లీ తిరగబెట్టింది. క్రమంగా అది బాగా ముదిరిపోయింది. అందరు ఇక ఆమె జీవించదని నిశ్చయించారు. ఇంతలో వేగరు లతి కష్టంమీద ఆ శుభ వార్త ఆమెచెవిలో వేశారు. ఆ మాట వినీ వినగానే ఆమె ముఖంలో ప్రత్యణువు ఒక్కసారిగా తామరపూవులా వికసించింది! మరుక్షణంలో ఆ ఆనందాఘాతం ఆమె హృదయానికొక వజ్రాఘాతంలా పరిణమించింది. వెంటనే ఆమె మరణించింది. వేగరులా వృత్తాంతం అంతా చక్రవర్తికి విన్నవించారు.

మాతృగుప్త చక్రవర్తి ఆ మాట వింటూనే మొదలు నరికిన తరువులా అక్కడే కూలబడిపోయాడు!

—మిగిలిన కథ పైవారం

స్థాపితము : 1920 సంIIరం.
సమస్త చర్మవ్యాధులకు, తెలుపు మచ్చలు వగైరాలకు చికిత్సా నిపుణులు.
కేట్లాగు, సలహా ఉచితము.
రెడ్డి & కో, (రిజిష్టర్డు)
గోపాలపురం, తూర్పుగోదావరి జిల్లా
(వయా) తణుకు.

తెగని బంధం

(26-వ పేజీ తరువాయి)

'సుజాతా, నువ్వు ముందర వెళ్లు...' మధు సుజాత కళ్ళల్లోకి ప్రాధేయ పడుతున్నట్లు చూశాడు.

'మరీ అంతయిదా...మీరు ముందర వెళ్ళండి...పరిస్థితినిబట్టి నేను వస్తాను. ముందర మాత్రం, నేను, పాప, మావగారికి కనిపించకూడదు......' సుజాత, మధును ముందుకు నెట్టింది.

భార్యదగ్గర కొంచెమన్నా ధైర్యం చూపించాలనుకుని, మనస్సు చిక్కబట్టుకుని, మధు లోపలికి వెళ్లాడు సరాసరి.

'అబ్బాయీ వచ్చావురా నాయనా...' అంటూ అమాంతం మధును కౌగలించుకుని లలితమ్మ ఏడ్చింది.

'ఎవరూ యేమిటి...' వర్మ గబగబ గదిలోంచి వచ్చాడు.

'నాన్నా...' మధు గట్టిగా అరిచాడు.

'నాన్నా...ఛీ...అవతలకు పో...మళ్ళీ నీ మొహం చూడటమూ...సిగ్గులేదూ...ఏ మొహం పెటుకు వచ్చావు-..' వర్మ గబగబ అనేస్తున్నాడు.

'వూరుకోండీ...అంత కఠినమా!...కన్న కొడుకుమీద ఆ మాత్రం కనికరం చూపకూడదూ....' లలితమ్మ, వర్మను ఆపటానికి ప్రయత్నం చేస్తోంది.

'నీ చనువుమూలానే యింతవరకు వచ్చింది...' నువ్వుకూడా వాడితో వెళ్లిపో, నేను ఒక్కణ్ణే యీ యింట్లో వుంటా...' వర్మకు ఆవేశం అధికమయిపోతోంది.

మెల్లిగా, సుజాత, పాపను చంకనపెట్టుకుని తలుపు చాటుగా నిలబడింది.

వర్మ కళ్లు అప్రయత్నంగా వీళ్ళిద్దరిమీద పడ్డాయి.

'ఎవరూ...' కంఠం తగ్గించి అన్నాడు వర్మ.

గబుక్కున తలుపుచాటునుంచి సుజాత లోపలికి వచ్చేసింది.

వర్మ, ఆశ్చర్యంగా సుజాత కళ్లల్లోకి చూశాడు. సుజాత చంకలో పాప 'తా,తా' అంటూ అక్షరాలు విడివిడిగా అంటున్నాడు.

'అమ్మాయి...ఎవరు...?'

'మీ మనమడు...' పట్టు బలవంతాన దుఃఖము ఆపుకుంటూ సుజాత అంటూ మావగారి కాళ్లమీద వరగబోయింది.

'అయ్యో! పాప పడిపోతాడు...,అంటూ అమాంతం, సుజాత చేతులోంచి పాపను వర్మ తీసుకుని తన గుండె మీదకు తీసుకున్నాడు.

'అమ్మాయీ...రా...వీడు నావాడు... వీడికోసనే నేను ఇంకా బ్రతికివున్నా...' అంటూ గట్టిగా పాపణ్ణి హృదయానికి అద్దుకున్నాడు వర్మ సుజాత తల నిమురుతూ.

సుజాత అమాంతంగా లలితమ్మ వళ్లో పడింది. ★

జూల్స్ వెర్న్

(27 వ పేజీ తరువాయి)

80 రోజులలో ప్రపంచయాత్ర' అనే మరో పుస్తకం రాశాడు. ఆ పుస్తకం పత్రికల్లో సీరియల్ గా ప్రచురించే రోజుల్లో పారిస్ ప్రజలందరు ఆ పత్రిక కోసం కాచుకొని కూర్చునేవారట!

తరవాత జూల్స్ వెర్న్ 'ట్వంటీ థౌజండ్ లీగ్స్ అండర్ దిసీ' అనే పుస్తకం రాశాడు. గ్రంథకర్త ఆ పుస్తకంలో ఒక జలాంతర్గామి సృష్టించాడు. అటుపిమ్మట ఎంతో కాలందాకా నిజమైన జలాంతర్గామి తయారు చెయ్యడం జరగలేదు.

అతడు రచించిన ఇంకొక చిన్న పుస్తకంలో న్యూయార్క్ నగరం ప్రపంచ ప్రధాన నగరంగా పెంపొందగలదని వ్రాశాడు. క్రమక్రమంగా శీతోష్ణస్థితి మార్చే మార్గాలు కనుగొనగలరనీ ఉత్తర ధృవం దగ్గరకూడా పంటలు పండించగలరనీ మేఘాలమీద వ్యాపార ప్రకటనలు వెలువడగలవనీ ఆ పుస్తకంలో వ్రాశాడు. దానిలో కథా నాయకుడు ఒక 'ప్రపంచ పత్రిక'కు సంపాదకుడుగా పని చేస్తాడు. దానికి రోజుకు 8 కోట్లమంది పాఠకులు. ఆ పత్రికలో అంగారకుడు, బృహస్పతి మొదలైన గ్రహాలనించివచ్చిన వార్తలుకూడా ప్రచురిస్తారు.

పాపం జూల్స్ వెర్న్ వార్ధక్యం అంతగా సుఖంగా 'గడవలేదు. పెద్ద పెద్ద మేథావులతన్ని హేళనచేసేవారు. ఆ రోజుల్లో అతని పుస్తకాలే బాగా యెక్కువగా అమ్ముడుపోయేవి. అయినా అతనికి ఫ్రెంచి ఎకడమీ సభ్యత్వం లభించలేదు. క్రమ క్రమంగా అతని జీవితంలో కష్టాలెక్కువయ్యాయి. దృష్టి మందగించింది. అతడు చిట్టచివర వ్రాసిన పుస్తకంలో ప్రపంచంలో క్రమక్రమంగా నియంతల రాజ్యాలేర్పడగలవని జోస్యం చెప్పాడు.

జూల్స్ వెర్న్ 1905 లో చనిపోయాడు. బ్రతికి ఉండగా అతన్ని వేళాకోళం చేసినవారందరు ఎంతో గౌరవంగా అతని మృతదేహంవెంట నడిచి వెళ్లారు. ఇంకా రాజప్రతినిధులు మొదలైనవారెందరో ఆనాడక్కడికి వచ్చారు. ★

Printed and Published for Nageswara Rao Estates (Private) Ltd., by S. Radha Krishna at The Patrika Andhra Press, 6 & 7, Thambu Chetty Street, Madras-1. Editor S. Sambhu Prasad.

కవిచక్రవర్తి

ప్రాచీన గాథాలహరి

2

[గత సంచిక తరవాయి]

గృహిణీమరణంతో మాతృగుప్తునికి వజ్రాఘాతం తగిలినట్లయింది. ఎంతో కాలం దాకా అతడా ఆఘాతంలోనించి కోలుకోనేలేదు. అయినా అతడా దుఃఖభారం పైకి ఏమాత్రం వ్యక్తం కానీయలేదు. పైపైకి చాలా ఉల్లాసంగానే కనబడుతూండేవాడు. కాని లోలోపల ఆశోకం ఆరని చిచ్చులా రగిలి అతని హృదయాంతరాళ జీవనాళాలు దహించివేసింది.

కాశ్మీర మహామాత్యుల కుటుంబాలకు సంబంధించిన బ్రాహ్మణులెందరో అతనికి తమ కన్యకల నిచ్చి వివాహం చెయ్యాలని ఉవ్విళ్లూరారు. ఆ ప్రస్తావన వచ్చినప్పుడు మాతృగుప్తుడొక్క నిట్టూర్పు విడిచేవాడు. ఆపైన మహామాత్యులిక ఆ ప్రయత్నంవల్ల లాభం లేదని ఆ విషయం విడిచిపెట్టివేసేవారు.

మాతృగుప్తుని లోలోపల నిరంతరం ప్రవహించే శోకవాహిని అతనిహృదయానికొక అపూర్వమైన ఆర్ద్రత కలిగించింది. అతడు శ్రీనగరంలో ఎన్నెన్నో దేవతాగారాలు నిర్మింపజేశాడు. ప్రత్యేకంగా మాతృగుప్తేశ్వరాలయమనే మహేశ్వరాలయం నిర్మింపజేశాడని కల్హణమహాకవి రాజతరంగిణిలో పేర్కొన్నాడు.

తమ పూర్వుల సంప్రదాయం ప్రకారం మాతృగుప్తునికొకమారు యజ్ఞం చెయ్యవలెనని సంకల్పం కలిగింది. యజ్ఞసంభారాలు సేకరించడం పూర్తిఅయిపోయింది. అంతలో ఒకనాడు అతనికొక యజ్ఞపశువు దీనాక్రందనం వినిపించింది. వెంటనే ఆ యజ్ఞం నిలిపివేసి మిగిలిన యజ్ఞపశువులనన్నింటినీ విడిచిపెట్టించివేశాడు. అంతేగాక కాశ్మీర రాజ్యంలో ఏ విధమైన జంతుహింసా జరగకూడదని నిషేధించాడు.

ఒకసారి హయగ్రీవవధ మహాకావ్యం రచించిన భర్తృమేంఠకవి అతని సందర్శనార్థమై వచ్చాడు.

అది చైత్రమాసం. సూర్యోదయకాంతులింకా రాజగృహద్వారంలో నిలిపిన సువర్ణమంగళకలశాలపై ప్రతిఫలించలేదు. ఆ సమయంలో కాశ్మీర మహామాత్యునికి కూడా మాతృగుప్తచక్రవర్తి దర్శనం లభించదు. కాని మాతృగుప్తుడు మహాకవీ, చక్రవర్తీ అనే ఆశతో భర్తృమేంఠకవి ఆ సమయంలోనే అతనిదర్శనానికి వచ్చాడు. అతని ఆశ నిరాశ కాలేదు. ద్వారపాలకులు కవి నామధేయం ఉచ్చరించగానే చక్రవర్తి తొందరతొందరగా తన అభ్యంతరమందిరంలోనించి సభాభవనంలోనికి వచ్చివేశాడు. భర్తృమేంఠకవి ఈ అపూర్వ గౌరవానికెంతో సంతోషించాడు.

కవి తన హయగ్రీవవధ మహాకావ్యం చదవడం ప్రారంభించాడు.

చక్రవర్తి అలాగే ఎంతో శ్రద్ధగా ఆ కావ్యం ఆలకించాడు. ఆ కావ్యపఠనం అలాగ పదిరోజులదాకా కొనసాగింది. మాతృగుప్త చక్రవర్తి ఆ కావ్యపఠనం జరుగుచున్నంతసేపు ఒక్కనాడు ఒక్క చిన్న చిరునవ్వైనా చిందించలేదు. అదంతా అలాగే తటస్థదృష్టితో విని ఊరుకున్నాడు. దానితో కవి హృదయంలో వెలిగేఆశాదీపం కాస్తా కొండెక్కిపోయింది. ఎలాగో అలాగ కావ్యపఠనం పూర్తిఅయింది. కవి తన భూర్జపత్రగ్రంథం విసుగుగా నేలమీద పడవేశాడు. చక్రవర్తి అది చూచి వెంటనే ఆ సమీపంలో ఉన్న బంగారుపళ్లెరం తీసుకువచ్చి అది అతిభద్రంగా ఆ పళ్ళెరంలో ఉంచాడు. దానితో భర్తృమేంఠునికి చక్రవర్తికా కావ్యంమీద కలిగిన మహాగౌరవం స్ఫురించింది. అతని ముఖం సువర్ణదర్పణంగాలా వికసించింది. తరవాత చక్రవర్తి ఆతనిని అపార ధనరాసులతో సత్కరించాడని వ్రాయ వేరే చెప్పనక్కరలేదు గదా!

ఈ విధంగా కాశ్మీరంలో మాతృగుప్త చక్రవర్తి పరిపాలన మూడునెలలు తక్కువగా అయిదుసంవత్సరాల ఒకరోజువరకు నిరంతరాయంగా కొనసాగిందని కల్హణుని రాజతరంగిణి పేర్కొంటున్నది.

పి. గణపతిశాస్త్రి

అయితే ఆ అవధికి చాలా కాలానికి పూర్వమే ప్రవరసేనుడు తిరిగి కాశ్మీరానికి వచ్చివేశాడు. జీవితంపై తీవ్రవిరక్తితో అతడెన్నెన్నో పుణ్యక్షేత్రాలు సందర్శించాడు. ఆ విరక్తిలో అతనికి కాశ్మీరానికి తిరిగి రావాలనే అనిపించలేదు. తరవాత కర్ణాకర్ణిగా మాతృగుప్తుని పట్టాభిషేకవార్త తెలిసింది. దానితో అతని హృదయంలోని రక్తం అంతా ఒక్కసారిగా రెండు కళ్లల్లోకి ప్రవహించింది! పాలవంటి క్షత్రియవంశంలో అవతరించిన క్షత్రియ చక్రవర్తులు పరిపాలించే కాశ్మీర రాజ్యంలో ఒక బ్రాహ్మణ కవి పట్టాభిషిక్తుడైనాడు! కాశ్మీర రాజ్యానికీ, కాశ్మీర రాజవంశీయులకు అది ఎంతటి తలవంపు! అనుకొన్నాడు ప్రవరసేనుడు! వెంటనే విక్రమాదిత్యుని నిర్మూలించి వేసి తదుపరి కాశ్మీరరాజ్యం తిరిగి చేపట్టాలని తానొక దృఢప్రతిజ్ఞపట్టాడు. మరుక్షణంలోనే తల్లితో కలిసి కాశ్మీర రాజ్యానికి వచ్చివేశాడు. కాని తనరాక ఎవరికీ తెలియనీయకుండా అతి రహస్యంగా దాచివేశాడు. అనతికాలంలోనే నిగూఢంగా శ్రీనగరంలో ప్రవేశించాడు. ఇద్దరుముగ్గురు వృద్ధ కాశ్మీర మంత్రులను రహస్యంగా కలుసుకొని మూచాయగా వారికి తన సంకల్పం తెలియజేశాడు. వారు శాయశక్తులా అతని ప్రతిజ్ఞా నిర్వహణకు సాయపడగలమని వాగ్దానం చేశారు.

“మాతృగుప్తుడు సమర్థుడేనా?” అన్నాడు ప్రవరసేనుడు.

“మేము మొట్టమొదట ఇలాగే శంకించాం. పోనుపోను వారి దక్షత విక్రమాదిత్యచక్రవర్తి శక్తిసామర్థ్యాలనుగూడా మించిపోయినదేమో అనిపించింది.” అన్నాడు ఒక మంత్రి.

“హో! అలాగా!” “వారు కవిమాత్రులనుకోవడం కేవలం పొరబాటే!” అనడింకొక మంత్రి.

“బ్రాహ్మణ కవీశ్వరుని కింతటి శక్తిసామర్థ్యాలెలాగ కలిగాయో!”

ఆశ్చర్యపోయాడు ప్రవరసేనుడు.

“వీరినా ఉజ్జయినీ మహామాత్యుల వంశం ఉద్భవించారేమో!” అన్నాడు మరిమంత్రి.

పిమ్మట మంత్రులందరు మాతృగుప్త

చక్రవర్తిని పదభ్రష్టుణ్ణి చెయ్యడ మెలాగా అని ఆలోచించడం ప్రారంభించారు. ప్రవరసేనుడు తమ ప్రథమ కర్తవ్యం అది కాదన్నాడు:

"మనం ముందుగా నిర్మూలించవలసింది విక్రమాదిత్య చక్రవర్తిని!"

"ముందుగా వంటఇంటి కుందేటి పని పట్టడమే సుకరం!" అన్నాడు తిరిగీ ఇంకొక మంత్రి.

"కాని మాతృగుప్తునికి విక్రమాదిత్యు డడ్డుపడితే?——"

"ఆ విషయం అప్పుడే ఆలోచించుకోవచ్చును!" అన్నాడు మరి ఒక మంత్రి.

కాని ప్రవరసేనుడు దాని కంగీకరించలేదు. విక్రమాదిత్యుని నిర్మూలనానంతరమే మాతృగుప్తునిపై విప్లవం లేవదీయడం సుకరమనీ అదే సరియైన మార్గమనీ నిశ్చయించాడు. మంత్రుల కా నిశ్చయమే సరియైనదని అంగీకరించక తప్పలేదు. వెంటనే మంత్రుల తోడ్పాటుతో విక్రమాదిత్యునిపై దండెత్తి పోవడానికి తగిన సైన్యాలు రహస్యంగా సిద్ధపరచడానికి తగిన ఏర్పాటులన్నీ జరిగిపోయాయి. ఈ ఏర్పాటులన్నీ మొట్టమొదట మాతృగుప్తుని గూఢచారులకుగూడా తెలియనంతటి నిగూఢంగా జరిగిపోయాయి.

౬

మాతృగుప్తునికి భార్యా వియోగం వల్ల జీవితం ఎంత దుర్భరమైనా కాశ్మీరరాజ్య కార్యనిర్వహణలో అతడొక క్షణమైనా ఏమర లేదు. అవిఘ్నంగా నిరంతరం రాజ్య కార్యాలలో మునుగుతూ తేలుతూ ఉండడంవల్లనే అతనికి బాగా మనశ్శాంతి లభించింది. కాని ఏమాత్రం తీరిక దొరికినా ఆ వేళలో అతనికి సర్వమంగళ స్ఫురణకువచ్చేది. వెంటనే అతనికి సార్వభౌమాధికారము, భోగ భాగ్యాలు మొదలైన వన్నీ కేవలం నిస్సారంగా స్ఫురించేవి.

అలాగ కొంతకాలం గడిచింది. ఒక నాడు మాతృగుప్తుడు తన ప్రాసాదంమీద నించి పరిసరోద్యానవనం సౌందర్యం తిలకిస్తున్నాడు. అప్పుడే సూర్యాస్తమయం అయింది. ఆకాశంలో సన్నని చంద్రవంక మెరిసింది. దూరదూరంగా గోచరించే మహా సరోవరంలో అక్కడక్కడ కొన్ని హంస మిథునాలు కదిలాడుతున్నాయి. ఆ నిర్మల సరోవరంలో వాటితోబాటు వాటి ప్రతిబింబాలుకూడా ప్రశాంతంగా సాగిపోతున్నాయి. అప్పుడే ఉదయిస్తున్న తారకలా గభీరజలాల్లో వెండిమీనులవలె తళతళ మెరిసిపోతున్నాయి. అంతలో విశాల సరోవరం అవతలి వైపు నుండి ఒక చిన్న నౌక హంసలా నెమ్మదిగా తేలివచ్చింది. దానిలో యువతీయువకు లిద్దరు విహరిస్తున్నారు. ఆ యువతి చేతిలో ఒక పసికందు!, నౌక అలికిడికి బెదిరిపోయిన రంగు రంగుల మీనులు పైకెగురుతూ తిరిగి నీటిలో మునిగాయి. వెంటనే ఆ సరోవరంలో చిన్ని చిన్ని వర్తులరేఖ లేర్పడ్డాయి అవి నీటిలో ప్రతిఫలించిన చంద్రవంక కాంతులలో ముత్యాలహారాలలా తళతళా మెరిసిపోయాయి! మాతృగుప్త చక్రవర్తి నేత్రాలా సౌందర్య డోలికలలో ఉయ్యాల లూగాయి.

తరవాత అలాగ రెండుమూడు నిమిషాలు గడిచిపోయాయి మాతృగుప్తుని సింహాసనానికి వెనకగా మనోజ్ఞమైన అందెలరవళి వినిపించింది! అతడాశ్చర్యపడి వెనక్కి తిరిగి చూచాడు. ఎదురుగా ఏడువారాల నగలు ధరించిన సర్వమంగళ! ఆమె చేతిలో అయిదేళ్ళ కుమారుడు! ఆమె ఆ పసివాణ్ణి మాతృగుప్తుని కందించింది. అతడెంతో అప్యాయంగా ఆ పసివాణ్ణి ఎత్తుకున్నాడు. అంతలో అతనికేదో అనుమానం తోచింది. "నీకు బాగా నెమ్మదిగా ఉన్నదా? ఇంత దూరం ఒంటరిగా ఎలాగ ప్రయాణం చేయగలిగావు సర్వమంగళా?" అన్నాడు. ఆమె ఆమాట కేమీ సమాధానం చెప్పలేదు. అలాగే చిరునవ్వు నవ్వుతూ తిరిగీ ఆ పసివాణ్ణి తీసుకొని అక్కడే అదృశ్యమైపోయింది! ఆ క్షణంలోనే మాతృగుప్తునికి యథార్థం కాదనీ స్వప్నమే అనీ స్ఫురించింది. ఆపైన ఏమి జరిగిందో అతనికి స్పృహ లేదు.

లేచి నాలుగువైపులా పరిశీలించేసరికి చుట్టూరా పరిచారకులు కనిపించారు. వారనేకవిధాలుగా పరిచర్యలు చేసినమీదట అతికష్టంమీద అతనికి తిరిగీ స్మృతి కలిగింది.

చక్రవర్తికి ఎదురుగా మహామాత్యుడు కనిపించాడు. వెంటనే——"విక్రమాదిత్య చక్రవర్తి దేహస్థితి ఎలాగ ఉన్నది?" అని ప్రశ్నించాడు.

మహామాత్యుడా ప్రశ్నకు సమాధానం చెప్పలేదు. కొంచెం సేపూరకొని చేతులు జోడించి "మహాప్రభూ! నాదొక్క చిన్న మనవి. సావధానంగా చిత్తగించాలి." అన్నాడు.

"నేనడిగిన ప్రశ్నకు సమాధానం చెప్పవేల?" అన్నాడు మాతృగుప్తుడు కొంచెం అధికారస్వరంతో.

"మహాప్రభూ! విక్రమాదిత్య చక్రవర్తికి బాగా అస్వస్థతగా ఉన్నదని మనకు తెలిసి పక్షం రోజులే అయింది. అప్పటినుంచీ యామయామానికీ వేగరులు ఉజ్జయినికి పరుగులు పెడుతూనే ఉన్నారు. ఈ గడియకు చేరుకోవలసిన వేగరు లింకా తిరిగిరాలేదు. మరి తమకు నేనొక మనవి చెయ్యగలను!" అన్నాడు.

తరవాత అమాత్యుడు ఒక నిమిషం వరకు ఏమీ మాట్లాడలేదు. తిరిగి చక్రవర్తి ముఖభంగిమ పరిశీలిస్తూ——

"నాదొక్క మనవి!" అన్నాడు. చక్రవర్తి ప్రశ్నార్థకంగా బొమముడి విరిచాడు.

అమాత్యుడు కొంచెం సంకోచిస్తూ "తమరు తిరిగి వివాహం చేసుకొని తమవంశం నిలబెటవలెనని నా ప్రార్థన." అన్నాడు.

మాతృగుప్తుడు కొంతసేపటివరకు మాటలాడ కూరుకుని ఒక్క నిట్టూర్పు విడిచిపెట్టాడు.

"ఈ విషయం మీ రొకటి రెండుమారులు నాకు విన్నవించి ఉన్నారు ... కాని నేనొక దురదృష్టవంతుణ్ణి! ఈ దురదృష్టం ఇంకొకరికికూడా సంక్రమింప జెయ్యనేల!" అన్నాడు.

వెంటనే మాతృగుప్త చక్రవర్తి ముఖం ఉద్యానవనంవైపు తిప్పివేశాడు. అమాత్యుని కతని కనుగొలకులలో రెండు చిన్న కన్నీటి బిందువులు స్ఫురించాయి. చక్రవర్తి రాజ్యాధికారం స్వీకరించి అప్పుడే కొన్ని సంవత్సరాలు గడిచిపోయాయి. కాని మంత్రికి చక్రవర్తి ముఖంలో ప్రప్రథమంగా నేడే బాష్పబిందువులు స్ఫురించాయి! ఆపైన అతడావిషయం మరి ప్రస్తావించడానికి సాహసించలేదు!

అలాగ ఒక నిమిషం గడిచిపోయింది. ఇంతలో ప్రతీహారి ప్రవేశించి——"ఉజ్జయినీ నగరంనుంచి వచ్చిన వేగరులు తమ దర్శనం కోరుతున్నారు."అన్నాడు అమాత్యునితో. అతడది వింటూనే వేగరుల వార్తలు తెలుసుకోవడానికి తొందరతొందరగా అక్కడినుంచివెళ్లిపోయాడు.

మాతృగుప్త చక్రవర్తి కతడు తిరిగి వచ్చేవరకు క్షణమొక యుగంలా గడిచింది. అంతలో మంత్రి తిరిగివచ్చాడు. మంత్రి మొదట చిరునవ్వు నవ్వాడు. తరవాత ప్రసంగంలో కొంత పూర్వరంగం కల్పించి క్రమ క్రమంగా నెమ్మది నెమ్మదిగా మాతృగుప్తునికి హర్ష విక్రమాదిత్యుని హఠాన్మరణ వార్త తెలియజేశాడు. మాతృగుప్తుడామాట విని నిలుచున్న పాటుగానే శిలాప్రతిమలా స్తంభించిపోయాడు.

౭

విక్రమాదిత్యుని మృతితో తలవని తలంపుగా తన ప్రతిజ్ఞ నెరవేరిపోయిందని ప్రవరసేనుడు చాలా సంతోషించాడు. తన సైన్యం అంతా ఇక శ్రీనగరంలో విప్లవం లేవదీయడానికి వినియోగించవచ్చుననీ తద్ద్వారా మాతృగుప్తుని తేలికగా తొలగించవచ్చుననీ ఆశించాడు. కాని ఇటీవల మాతృగుప్తుడు కూడా సైన్యం సమాయత్తపరిచా

★ కవిచక్రవర్తి ★

డనీ శత్రువిచ్ఛేదానికి సకల ప్రయత్నాలు చేస్తున్నాడనీ తెలిసింది. ప్రవర సేనుడు లోలోపల మాతృగుప్తుని జాగరూకతకెంతో మెచ్చుకొన్నాడు. కాని తన ప్రయత్నాలకొక పెద్ద విఘాతం ఏర్పడినదే అని ఎంతైనా మథనపడ్డాడు.

ఆ తరవాత కొన్ని దినాలకు మాతృగుప్త చక్రవర్తి హఠాత్తుగా రాజ్యపరిత్యాగం చేశాడనీ తాత్కాలికంగా కాశ్మీర రాజ్య పరిపాలన వ్యవహారం అంతా మహామాత్యునికే అప్పజెప్పాడనీ తెలిసింది. మొట్ట మొదట ప్రవరసేనుడది విశ్వసించలేదు. పిమ్మట వేగులవారిద్వారా ఆ వార్త నిశ్చయమేనని స్పష్టపడిపోయింది. మాతృగుప్తుడావిధంగా కాశ్మీరరాజ్యసంరక్షణకై బలాలన్నీ సమాయత్తపరిచినా, హఠాత్తుగా రాజ్య పరిత్యాగం చెయ్యడానికిగల కారణమేమో ప్రవరసేనునికి బోధపడలేదు. ఇక కాశ్మీర రాజ్యం కూడా తేలికగా తన హస్తగతమైపోగలదనీ తన ప్రతిజ్ఞ నెరవేరిపోయిందనీ ఎంతైనా సంతోషించాడు. కాని మాతృగుప్త చక్రవర్తి హఠాత్తుగా రాజ్య పరిత్యాగం చెయ్యడానికి కారణం? అది తెలుసుకోవడం తన ప్రయత్నాల కత్యంతావశ్యకమని ప్రవరసేనుడు నిశ్చయించాడు. వెంటనే మాతృగుప్తుని సందర్శించవలెనని అనుకొన్నాడు. కాని రాజ్య వ్యవహారాలనుగురించి ప్రసంగించదలుచుకొన్నవారికెవరికీ మాతృగుప్త చక్రవర్తి దర్శనం లభించడంలేదు! రాజ్య పరిత్యాగం చేసినప్పటినించీ మాతృగుప్తుడు కేవలం కవి పండిత గోష్ఠితోనే కాలక్షేపం చేస్తున్నాడు. రాజ్య వ్యవహారాలు సంప్రదించదలుచుకొన్న వారి నందరినీ వెంటనే మహామాత్యుని సన్నిధికి పంపించి వేస్తున్నాడు. అందువలన పండితవేషంతోనే మాతృగుప్తుని సందర్శించవలెనని ప్రవరసేనుడు నిశ్చయించాడు.

అటుపిమ్మట విద్వాంసునివేషం వేసుకొని మాతృగుప్తుని సందర్శనంకోసం బయలుదేరాడు.

అప్పటికి చైత్రం కొంతవరకు గడిచింది. మాతృగుప్తుడు రాజభవనం పరిసరోద్యానవన సౌందర్యం తిలకిస్తున్నాడు. రాజప్రాసాదానికి నాలుగువైపులా అల్లిబిల్లిగా అల్లుకొన్న ద్రాక్ష పందిరులపై ప్రాతఃకాల సూర్యకిరణాలప్పుడప్పుడే ప్రసరిస్తున్నాయి. ఆకాంతులలో ద్రాక్షాఫల గుళుచ్ఛాలు సువర్ణచ్ఛాయలతో మెరుస్తున్నాయి. రంగురంగుల చిలకలా ఉద్యానవనంలో బారులుదీర్చి విహరిస్తూ చిత్రవిచిత్రమైన వసంతోత్సవతోరణాల్లాగ కదలాడుతున్నాయి.

ప్రవరసేనుడు ద్వారంలో నిలబడి మాతృగుప్తుని ముఖవైఖరి పరిశీలించాడు. అతని విశాలనేత్రాలు ప్రాతఃకాల సౌందర్య శోభలో మునకలు వేస్తున్నట్టున్నాయి. ఒక్క నిమిషం అలాగే నిలబడి ప్రవరసేనుడు మాతృగుప్తునికి నమస్కరించి ఎదురుగా ఒక సుఖాసనంలో కూర్చున్నాడు. కొంతప్రసంగము గడిచినతరవాత మాతృగుప్తునికి తన నిజ నామధేయము, తన జిజ్ఞాస తెలియచేశాడు. మాతృగుప్తుడు దానికాశ్చర్యపడలేదు. ప్రవరసేనుని రాకవిషయం అతడంతకుపూర్వమే అవగాహన చేసుకున్నాడు. కొంతవరకు మౌనభావం వహించి నెమ్మదిగా ఇలాగన్నాడు.

"మీ రెప్పుడైనా సూర్యకాంత మాణిక్యం పరిశీలనగా చూశారా?"

"చూడకేమి? అయినా ఎందుకలాగ ప్రశ్నిస్తున్నారు?"

"ఆదిత్యుని అస్తమయంతో సూర్యకాంత మణి దీప్తి తగ్గిపోతుంది. విక్రమాదిత్య చక్రవర్తి అస్తమించినపిమ్మట మరి నా దీప్తి అంతే!"

అంతటి ప్రభుభక్తివిశ్వాసాలతో అన్న ఆవాక్యం మొట్టమొదట ప్రవరసేనునికెంతో ఆశ్చర్యంకలిగించింది. అయినా అతడంతగా అది విశ్వసించలేదు. మెల్లిగా ఇలాగడిగాడు.

"మా సైన్యసన్నాహం చూచి తమరీ విధంగా రాజ్యత్యాగం చేశారేమో అని లోకం భావిస్తున్నది. నిజమేనా?"

"లోకప్రవాదానికి నేనాశ్చర్యపడడం లేదు. ఆప్రవాదం మీవంటివారు విశ్వసించినందుకే నేనాశ్చర్యపడుతున్నాను. అయినా మించిపోయినదేమీ లేదు! రణరంగంలో ఒకసారి బలాబలాలు పరీక్షించుకొందాము. సరేనా?"

అని మాతృగుప్తుడతనివైపు చూచాడు.

ప్రవరసేనునికి తన తప్పిదం తెలిసిపోయింది. మాతృగుప్తుని ఔదార్యంతో పాటు నే డతని ధైర్యసాహసాలు కూడా చవిచూచాడు.

ఒక నిమిషంవరకు అత్యాశ్చర్యదృష్టితో అతని ముఖం పరిశీలించాడు. మాతృగుప్తుడు ఒక్క చిన్న నవ్వు నవ్వి ఇలాగన్నాడు:

"విక్రమాదిత్య చక్రవర్తి కేవలం కవితాగౌరవంతో నాకీ సామ్రాజ్యప్రదానం చేశారని మీరు భ్రమిస్తున్నారు! ఒక్క సంవత్సరంపాటు అహోరాత్రాలు నా సతత పరీక్షచేసినమీదటే నాకీ సామ్రాజ్య ప్రదానం జరిగినది."

ప్రవరసేనుని కావిషయం మరింత ఆశ్చర్యం కలిగించింది. అతని హృదయంలో మాతృగుప్తునిమీద, అతనిఅర్హతమీద కలిగిన అపోహాలన్నీ ఒక్కసారిగా పటాపంచలైపోయాయి. క్రమక్రమంగా ఇంతటి మహాత్ముడే ఇంకా కాశ్మీరం పరిపాలించడమే సముచితమనే గౌరవభావం కూడా కలిగింది.

"తెలియక నేనేమో ప్రసంగించాను! నన్ను మన్నించండి!" అన్నాడు. దానిమీద మాతృగుప్తుడు — "రాజ్యత్యాగం చేసినా నా ఔద్ధత్యం ఇంకా నన్ను విడిచిపెట్టలేదు! ఇందువల్ల మొట్టమెదటగా మీరు మన్నించవలసినది నా ఔద్ధత్యమే!" అన్నాడు.

ఆ వినయప్రసంగంతో ప్రవరసేనుని కంఠం స్తంభించిపోయింది. ఒక దేవతామూర్తిని చూచినట్లు మాతృగుప్తునికేసి చూచి సవినయంగా ఇలాగన్నాడు.

"విక్రమాదిత్యులు మీకే రాజ్యప్రదానం చేసిన హేతువేమో ఇప్పుడిప్పుడే నాకవగతమయింది. వారు చేసినట్టుగానే నేనుకూడా ఈ కాశ్మీర రాజ్యం తిరిగి మీకర్పిస్తున్నాను. దయఉంచి నా ప్రార్థన మన్నించవలసినదని కోరుతున్నాను!" అన్నాడు.

"మీరు కొంచెం పొరబడుతున్నారు. ఒక చక్రవర్తి ఇతరులదగ్గర దానం స్వీకరించగలడా? ఇది తెలిసిఉండిన్నీ మీరిలాగ ప్రార్థించడం భావ్యమేనా?" అని ఒక చిరునవ్వు నవ్వాడు మాతృగుప్తుడు. అటుపిమ్మట ప్రవరసేనునికి మాతృగుప్తునియెడల పూజ్య భావం ఇనుమడించింది. ఎలాగైనా తన ప్రార్థన మన్నించవలసినదని అనేక విధాలుగా ప్రాధేయపడ్డాడు. దానికి మాతృగుప్తు డొక్క నిట్టూర్పు విడిచి నెమ్మదిగా ఇలాగన్నాడు:

"ప్రవరసేనా! నా జీవిత సహధర్మచారిణి సర్వమంగళ, ఏకైక వంశాంకురము దివంగతులైనారు. కవితాప్రియులైన విక్రమాదిత్యచక్రవర్తులు స్వర్గానికి విజయంచేశారు. బాల్యంనించీ కవిచక్రవర్తిని కావలెనని ఆకాశహర్మ్యాలు నిర్మించుకొన్నాను! అవ్వన్నీ నేలపాలైపోయాయి. మరి నేను దేనిని చూచుకొని ఈ సామ్రాజ్యభారం వహించను!"

"మీరు కాశ్మీరప్రజ విషయమే విస్మరిస్తున్నారు!"

"లేదు! ఇకనించి సర్వసమర్థులైన మీరే ప్రజాపరిపాలకులు!" అన్నాడు మాతృగుప్తుడు.

"అది ఎన్నటికీ జరగనేరదు. తాము

చివరకు తేలింది

హనుమాన్లు కార్నర్‌లో మలుపు తిరగానే హఠాత్తుగా కనిపించిన గోపాలాన్ని చూచి అన్నాడు ముఖం వేళ్లాడేసుకుని:

"నేనిక బ్రతుకనోయ్" అని.

గోపాలం బిత్తరపోయాడు. ఉలిక్కిపడ్డాడుకూడా. కంగారుగా సైకిల్ దిగాడు.

"ఏం? ఇదేంఅఘాయిత్యం? మీనాన్నతో గాని మళ్లా పోట్లాడావా ఏం ఖర్మ?"

హానుమాన్లు క్షణం సేపటివరకు మౌనంగా వుండి, ముఖంమీద, గంభీరమైన విషాదరేఖ సృష్టించి, ఒక పెద్ద నిట్టూర్పువిడిచి మళ్లీ ఆ ముక్కే అన్నాడు కొంచం హెచ్చు స్థాయిలో......

"నే నిక బ్రతుకనోయ్...!!"

గోపాలం గాబరాపడ్డాడు. 'విషయమేమిటో చెప్పడేం? తిక్కరకం!' అని మనస్సులో విసుక్కున్నాడు.

అప్పటి హానుమాన్లు పరిస్థితి మాస్తే చాలా జాలివేసింది గోపాలానికి. ముఖం అంతా వడలబడి పెంకులా వుంది. తలమీదవి నాలుగు వెంట్రుకలైనా, నూనెకి రాసిన నూనె కాస్తా హరించుకుపోయి పీచులా రేగివున్నాయి. ఇంచుమించు ఎప్పుడు చూచినా, మడత నలగని యిస్త్రీబట్టలతో కనిపించే హానుమాన్లు ఆనాడు నల్లగా మాసినబట్టలు వేసుకున్నాడు...

గోపాలం, హనుమాన్లుకి కొస్త ధైర్యం చెప్పినమీదట చిఱునవ్వుతో అన్నాడు.

"మళ్ళీ ఏమయినా యుద్ధం ప్రకటించావా మీ యింట్లో...?"

"లేద"ని అడ్డంగా తలవూపాడు హానుమాన్లు.

ఇంట్లో, అడపా దడపా దెబ్బలాడి, ఆ రాత్రల్లా ఏ హోటల్లోనో గది అద్దెకు తీసుకుని మకాంవేసి, తెల్లవారి ప్రొద్దున్నకల్లా మళ్లా యథావిధిగా యింటికి చేరవటం పరిపాటే హానుమాన్లుకి. అయితే

సత్యశ్రీ

ఈ రోజు, అటువంటిదేమీ కాకుండా, ఇటువంటిమాట అన్నాడంటే ఏదో గొప్ప విశేషమే వుందనుకున్నాడు గోపాలం.

"మరో రెండు, మూడు నెలల్లో పెళ్లికొడుకువి కాబోతున్నావు—యింతలో నే ఏమొచ్చి పడ్డదిరా నాన్నా...?" అన్నాడు గోపాలం, దిగులు దిగులుగా నేలమాపులు చూస్తూ, గోడ్డుమీద కాలితో రాస్తున్న హానుమాన్లు భుజం తడుతూ.

మరో మాంచి 'మూడ్'లో వుండివుంటే ఆ మాటకు హానుమాన్లు పకపకమని నవ్వేవాడే...అయితే యిప్పుడు కనీసం మందహాసంకూడా రాలేదు ఆ మనోజ్ఞమైన వదనం మీదకు...! అయితే ఒక్క క్షణంమాత్రం మౌనంగా ఉండి అకస్మాత్తుగా ఏదో గుర్తుకొచ్చినట్టు తకీమని అందుకున్నాడు హానుమాన్లు.

"ఇదిగో సముద్ర పొడ్డుకు పద-చెప్తా."

గోపాలం వాడి కళ్ళల్లోకి చూచి నవ్వాడు.

"దేనికి? చావటానికా? నేను కూడా దేనికి? నాకు చావాలని లేదు!" అన్నాడు వ్యంగ్యధోరణిలో నవ్వుతూ.

హానుమాన్లు వదనంలో దరహాసరేఖలు ఒక్కసారిగా మెరిశాయి.

"ఛా, ఉత్తినే అన్నా, అక్కడ ఏకాంతంగా కూర్చొని అంతా చెబుతాను-నడు!"

'సరే' అన్నాడు గోపాలం. ఇద్దరూ కలసి, ముందుగా గోపాలంయింటికి వెళ్లి, సైకిల్ మీద తెచ్చిన కూరగాయలసంచి యింట్లో యిచ్చివేసి, మధ్యదారిలో హోటల్లో బిల్లు చెల్లించుకుని సముద్ర పొడ్డుకు బయలుదేరారు.

సముద్రపుటొడ్డు రకరకాల వ్యక్తులతో రంగు రంగులుగా విలసిల్లుతోంది. సముద్ర గర్భంలోకి, సాయంకాలపు సూర్యుడు చొచ్చుకునిపోతూ, ఉవ్వెత్తుగా లేచే సముద్రతరంగాలమీద బంగారుపూత పూస్తున్నాడు. సముద్రం హోరు పెడుతూ చల్లటిగాలిని వెదజల్లుతోంది.

ఈవ్యక్తులెవరితోటీ సంబంధంలేకుండా ఆ యిద్దరు మిత్రులు చివరకంటా పోయి, ఒడ్డునే వున్న కొబ్బరిచెట్ల నీడల్లో కూర్చున్నారు. సమీపంలోనే, యిసుకపర్రలో నుంచి సముద్రగర్భంలోకి చొచ్చుకుపోయిన నల్లరాళ్ళ గుట్టకి, తరంగాలు బలంగా, ఢీకొన్నప్పుడల్లా నీటితుంపరలు పైకి ఎగిరి ముత్యాలు రాలినట్లు రాలుతూన్నాయి.

గోపాలం కొబ్బరిచెట్టుకు జేరబడి కూర్చున్నాడు. హానుమాన్లు, ఎదురుగా మౌనంగా కూర్చుని వున్నాడు.

"సరి-యిక చెప్పు నీ పురాణం ఏమిటో;"

అన్నాడు గోపాలం.

హానుమాన్లు మౌనంగానే లేచి నిలబడి, పాంటు జేబులోనుంచి ఏవో కాగితాలుతీసి గోపాలం ముందు పడేస్తూ అన్నాడు:

"చూడు గోపాలం!" నువ్వు నాప్రాణమిత్రుడివే అయినా, యిన్నాళ్లుగా నాకు ఈ విషయం చెప్పకుండా దాచినందుకు క్షమించు-అలా అని నే నెందు కనుకున్నా

జీవించి ఉన్నంతకాలము తిరుగ కాశ్మీరాధీశ్వరులు! మేమంతా మీ భృత్యులమే!"

అని చెప్పి ప్రవరసేనుడు నెమ్మదిగా అక్కడినించి వెళ్ళిపోయాడు.

చక్రవర్తి ప్రవరసేనునిలో హఠాత్తుగా కలిగిన అద్భుత పరిణామాని కెంతో ఆశ్చర్యపడ్డాడు.

అటుపిమ్మట నాలుగైదు రోజులకు మాతృగుప్తుడు సన్న్యసించాడనీ వెంటనే వారాణసీ నగరానికి వెళ్లిపోయాడనీ ప్రవరసేనుని కొకవార్త తెలిసింది. అనంతరం మాతృగుప్తుని ఆజ్ఞాప్రకారంగా కాశ్మీర మహామాత్యుడు ప్రవరసేనుని రాజ్యాధికారం స్వీకరించవలసినదని ప్రార్థించాడు. ఆ పరిస్థితులలో ప్రవరసేనునికి రాజ్యాధికారం స్వీకరించక తప్పలేదు.

మాతృగుప్తు డటుపిమ్మట పది సంవత్సరాలు జీవించాడు. అంతవరకు ప్రవరసేనుడు మాతృగుప్తుని ప్రతినిధిగానే కాశ్మీర రాజ్యం పరిపాలించాడు. కాశ్మీర రాజ్యాదాయం అంతా మాతృగుప్తునికే పంపించేవాడు. మాతృగుప్తుడా ఆదాయంఅంతా తిరిగి కాశ్మీరానికే పంపించి దానిలో స్వల్పాదాయం మాత్రమే స్వీకరించి అది విద్వాంసులకు, కవీశ్వరులకు, యతీశ్వరులకు, యాచకులకు, దీనులకు దానం చేసేవాడట!

పామరులు విశ్వసింపలేరనే భయంతో విశ్వసనీయమైన యథార్థ విషయాలే వ్రాస్తున్నానని కల్హణుడు రాజతరంగిణి పీఠికలో పేర్కొన్నాడు! ఆ కల్హణుడే విక్రమాదిత్య మాతృగుప్త ప్రవరసేనుల చరిత్రలు మూడు మూడు పునీతమార్గాల్లో ప్రవహించిన ఆకాశ గంగానదీ ప్రవాహాలవంటివని ముక్తకంఠంతో ప్రశంసించాడు! ★